

УДК 413

Н.К. Місяць,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський педуніверситет)

МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ВИВЧЕННЯ МОВИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Висвітлюється модульно-рейтингова система побудови курсу "Сучасна російська мова" на заочному відділенні для спеціальності "Українська мова і література".

Постійне зростання інформації, яку необхідно засвоїти студенту, скорочення годин на аудиторну роботу, збільшення питомої ваги самостійної роботи у навчальному процесі, посилення вимог до професійного рівня майбутнього вчителя згідно з державними стандартами освіти – усе це зумовлює пошук нових форм організації навчального процесу, подальшого удосконалення контролю за його ефективністю. На шляху цього пошуку у викладанні мов пропонувалися укрупнені дидактичні одиниці, опорні конспекти, тематичний, а пізніше рейтинговий контроль знань [1]. Як етапний крок у цьому поступі можна розцінювати модульну організацію навчального матеріалу і рейтингову систему контролю рівня сформованості практичних навичок. У процесі навчання мови це мовна та мовленнєва компетенції.

Модульна технологія давно привернула увагу вчителів середніх шкіл. Вона досить активно висвітлювалась у педагогічній літературі у 90-х роках [2,3,4]. У практиці вузівського викладання мов модульна та рейтингова системи знайшли своїх прихильників, вони висвітлені в окремих статтях [5, 6, 7] та монографіях [8]. Проте, слід зазначити, що незважаючи на те, що ці системи, тобто технології навчання, все активніше застосовуються у вищих навчальних закладах, питання їх висвітлення все ще залишається актуальним, зокрема в дидактичній літературі мало живих прикладів конкретного застосування модульно-рейтингової технології вивчення окремих навчальних дисциплін.

Метою даної статті є узагальнення та аналіз досвіду використання модульно-рейтингової технології у вузівському курсі "Сучасна російська мова" на заочному відділенні (для спеціальності "Українська мова та література").

Цей курс є важливим у підготовці майбутніх українців, оскільки він знайомить філологів ще з однією слов'янською мовою, створює лінгвістичну базу для засвоєння типології мов, у значній мірі сприяє усвідомленню природи русизмів як вияву інтерферентних помилок в українському мовленні.

Технологія модульної побудови вузівського курсу "Сучасна російська мова" для заочної форми навчання набуває особливого значення, оскільки для аудиторної роботи зі значним за об'ємом навчальним матеріалом (відомості про російську літературну мову від "Вступу" до "Синтаксису і пунктуації") відводиться незначний обсяг часу (24 години, зокрема, 18 лекційних годин та 6 годин для практичних занять). Структурування навчального матеріалу в модулі забезпечує формування цілісного уявлення про систему російської мови. Враховуючи лінгвістичну природу вивчуваного матеріалу, ми об'єднали його у шість різних за об'ємом модулів, а саме: I модуль "Вступ". II модуль "Фонетика, фонологія, орфоєпія, графіка та орфографія". III модуль "Лексикологія, фразеологія та лексикографія". IV модуль "Морфеміка та словотвір". V модуль "Морфологія (частини мови)". VI модуль "Синтаксис і пунктуація".

Кожний з модулів містить декілька складових. По-перше, перелік основних лінгвістичних понять, які підлягають засвоєнню, по-друге, в модуль входить перелік основних практичних умінь, які необхідно сформулювати, по-третє, модуль містить інформацію щодо типологічних особливостей системи української та російської (другої слов'янської) мов, які покликані попередити міжмовну інтерференцію. Центальною складовою кожного модуля є найбільш важлива і узагальнена інформація, яка презентується різними способами, наприклад, узагальнюючі таблиці, схеми, алгоритми тощо. Уся інформація ілюструється прикладами з поезії, зі словників, з науково-популярних видань. Нарешті, в модуль входить коментарі до таблиць і схем, методичні поради, перестороги, що запобігають поширенню типових помилок і т.п.

Робота з модулями передбачає використання студентами знань, які вони засвоїли в інших навчальних курсах. Наприклад, в модулі "Фонетика, фонологія, орфоєпія, графіка та орфографія" студенти використовують знання про артикуляцію звуків, про їх зміни у мовленнєвому потоці тощо.

Покажемо найменший за об'ємом модуль, який, проте, має надзвичайно важливе значення у становленні філолога, в усвідомленні методології курсу. Це перший модуль – "Вступ". Починаючи роботу над цим модулем в аудиторії під час лекції або при самостійному засвоєнні, студент-заочник передусім має усвідомити, які основні лінгвістичні поняття будуть предметом розгляду. Перелік цих питань зумовлює план лекційного заняття, в якому визначаються такі питання: 1. Місце російської мови серед слов'янських мов. 2. Поняття "сучасна" російська мова. 3. Поняття "літературна" російська мова. 4. Статус російської мови в Україні.

Важливо, щоб студент-заочник ще до початку роботи з даним модулем знав, чого йому слід навчитися, якими навичками оволодіти, що стане результатом засвоєння теми. Так, в результаті роботи з модулем "Вступ", студент повинен: уміти визначати місце російської мови серед інших слов'янських мов (безперечно, при цьому серед східнослов'янських мов у першу чергу буде називатися українська мова, рідна мова студентів, що є державною в Україні); уміти порівнювати поняття "російська національна мова" та "російська літературна мова" (зауважимо, що при цьому студенти зможуть навчитися порівнювати відповідно поняття "українська національна мова" та "українська літературна мова").

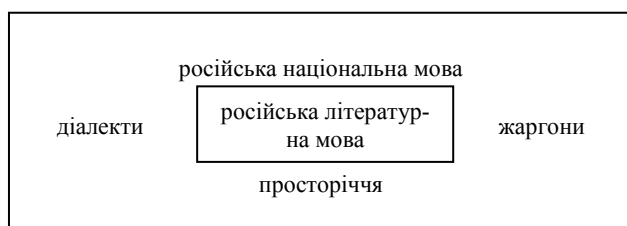
Представлений модуль передбачає формування у студентів умінь визначати статус російської мови в Україні, а це обов'язково формує навички визначати статус української мови в Україні, передусім як державної мови. Зроблені зауваження свідчать про здатність модуля до міжпредметної інтеграції.

Висвітлення місця російської мови серед слов'янських мов найкраще організувати як роботу з алегоричним деревом слов'янських мов, що вміщене у словнику[9]. Це дозволить образно подати інформацію і забезпечить її глибоке усвідомлення та швидке і міцне запам'ятовування.

У цій же частині модуля під гаслом "Зверни увагу!" подається інформація, що стосується старослов'янської мови і руйнує стереотип про те, що старослов'янська мова – це одна із ланок в історії розвитку російської мови. Старослов'янська мова - це мертва мова, адже сфера її використання звужена виключно до церковної служби. Цю мову ще називають давньою церковною мовою слов'ян. Старослов'янську мову вчені відносять до південнослов'янських мов, серед яких відома студентам болгарська мова. Старослов'янську мову створили болгарські просвітителі Кирило та Мефодій. Щоб перекладати грецькі богослужбні книжки для слов'ян, які прийняли християнство. За створення слов'янської азбуки Кирило і Мефодій були розведені в ранг святих, а день 24 травня оголошений Днем слов'янської писемності.

Для формування поняття "сучасна російська мова" в модулі використовується своєрідний експеримент. В русистичі "сучасною" прийнято вважати російську мову від Пушкіна до сьогодення. Проте таке визначення досить умовне. Студенти як учасники експерименту можуть переконатися, що у творах О.С. Пушкіна є слова і граматичні форми, що сприймаються сучасними носіями мови як архаїчні, наприклад, "длань", "десница", "виждь", "горних". Водночас у творах О.С. Пушкіна ми не знаходимо таких поширених на рубежі XX – XXI століття слів, як "электростанция", "компьютер", "телевизор", "радиация", "приватизация" і подібних. Отже, студенти переконуються у тому, що мова розвивається разом з суспільством, а найбільш помітними є зміни у словниковому складі.

Інформація про російську літературну мову та її співвідношення з російською національною мовою показано в таблиці, де більший прямокутник означає поняття "російська національна мова", а менший в ньому – "російська літературна мова". Простір між двома прямокутниками студенти заповнюють, з'ясовуючи під керівництвом викладача поняття "діалекти", "просторіччя", "жаргони", розмірковуючи про їх роль у мові, про ставлення до них.

Основні характеристики російської літературної мови подаються переліком з коментарями до кожного з них: нормативність (наявність норм, тобто правил); обов'язковість (літературній мові вчать у школах, вузах); наявність усної та писемної форм (діалекти, просторіччя, жаргони мають лише усну форму); поліфункціональність (літературна мова обслуговує всі сфери життя носіїв мови, а саме побут, наукову та навчальну діяльність, офіційно-ділову сферу, громадське життя, художню творчість); стилістична диференційованість (тільки літературна мова представлена функціональними стилями, ні діалекти, ні просторіччя, ні жаргони не мають стилістичних різновидів).

Зазначимо, що останнє питання теми може на старших курсах розгорнутися в спецкурс "Російсько-українські національно-мовні відносини". Це свідчить про потенціал модуля, про його здатність до розширення у разі потреби.

Звичайно, кожний з модулів має свої особливості. Так, в модулі "Фонетика, фонологія, орфоепія, графіка та орфографія" багато таблиць ("Система голосних звуків", "Приголосні за місцем утворення", "Приголосні за способом утворення" тощо), значна кількість гасел "Зверни увагу!" (наприклад, "В російській мові кінцеві дзвінки приголосні змінюються на свою глуху пару. В українській мові кінцеві приголосні не оглушуються", "В російській мові спрощення приголосних відбувається тільки в усному мовленні, в українській мові воно фіксується у писемному мовленні" тощо. В модулі "Лексикологія, фразеологія, лексикографія" багато ілюстрацій зі словників, перелік різних типів лінгвістичних словників. В модулі "Морфеміка та словотвір" містяться рекомендації "Навчись це родити правильно!" (аналіз слова за складом). В модулі "Морфологія" значна кількість загальноючих таблиць (наприклад, "Самостійні частини мови, їх ознаки". "Граматичні категорії самостійних частин мови", "Синтаксична роль службових частин мови" тощо).

Модульна технологія органічно може поєднуватися з рейтинговою оцінкою знань, умінь та навичок.

Перерахований у кожному модулі список основних практичних навичок супроводжується шкалою оцінювання (в балах). Така шкала наочно покаже студентам важливість кожної з навичок, її роль у мовній та мовленнєвій компетенції. Наприклад. В модулі "Морфеміка та словотвір" такий перелік основних практичних навичок та шкала їх оцінювання: умінь ділити слова на морфеми (2 бали); умінь характеризувати морфему (2 бали); умінь визначати спосіб словотвору даного слова (3 бали); умінь будувати словотворчі ланцюжки та словотворчі гнізда (5 балів); умінь користуватися словником будови слова та словотворчим (3 бали); разом (15 балів).

Шкала оцінювання дає кожному студенту можливість здійснювати самоконтроль, а викладачу дозволяє організувати самостійну роботу студентів, домогтися її регулярності та більшої вмотивованості.

Весь курс "Сучасна російська мова" складається з шести модулів, кожен з яких оцінюється своєю шкалою і водночас входить в загальну шкалу оцінювання, а саме: I модуль "Вступ" 5 балів. II модуль "Фонетика, фонологія, орфоєпія, графіка та орфографія" 20 балів. III модуль "Лексикологія, фразеологія, лексикографія" 15 балів. IV модуль "Морфеміка та словотвір" 15 балів. V модуль "Морфологія. Частини мови" 20 балів. VI модуль "Синтаксис і пунктуація" 25 балів. Разом 100 балів.

Різна кількість балів для кожного з модулів зумовлена величиною модуля, складністю навичок, а також тривалістю вивчення курсу.

Такі ж самі модулі можуть бути в курсі "Сучасна російська мова" для спеціальності "Російська мова та література", проте шкала їх оцінювання буде дещо іншою, оскільки курс розрахований на п'ять років з певною формою контролю у кожному семестрі (залік, екзамен). Кожен модуль може оцінюватися 100 балами.

Таким чином, наш досвід викладання курсу "Сучасна російська мова" на заочному відділенні для спеціальності "Українська мова та література" засвідчує доцільність використання модульно-рейтингової системи навчання, яка сприяє більшій вмотивованості навчального процесу, глибшому усвідомленню теоретичної інформації, формуванню мовної та мовленнєвої компетенції.

Подальший розвиток модульно-рейтингової системи можна забезпечити, розробивши інформаційний та оперативний модулі та шкалу їх оцінювання.

1. Місяць Н.К., Недашківська Т.Є. Рейтингова система як засіб формування самооцінки майбутнього вчителя-словесника // Психолого-педагогічні фактори підвищення професійної майстерності вчителя-вихователя: Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Житомир: ЖДПІ. – 1995. – С.241-242.
2. Гриньова М.В. Впровадження модульного принципу навчання // Рідна школа, 1994. - № 5. – С. 50.
3. Фурман А.В., Калугін О.І. Школа розвитку: невідомі грані фундаментальної ідеї // Рідна школа, 1994. - № 6. – С. 26.
4. Скляр В.А. Змістовно-пошуковий модуль з російської мови // Рідна школа, 1994. - № 6. – С. 39.
5. Гареев и др. Принципы модульного обучения // Вестник высшей школы, 1987. - № 3.
6. Юцявичене П.А. Принципы модульного обучения // Советская педагогика, 1990. - № 1.
7. Юцявичене П.А. Создание модульных программ // Советская педагогика, 1990. - № 2.
8. Богданова І.М. Модульний підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя. – Одеса, 1998. 284.
9. Энциклопедический словарь юного филолога (Языкознание) / Сост. М.В. Панов. – М., 1984 – С.281.

Матеріал надійшов до редакції 12.05.03 р.

Месяц Н.К. Модульно-рейтинговая система изучения языка в высшем учебном заведении.

Освещается модульно-рейтинговая система построения курса "Современный русский язык" на заочном отделении для специальности "Украинский язык и литература".

Misyats N.K. The module-rating system of learning a language at a higher educational institution.

The article highlights the module-rating system of planning the course "Contemporary Russian Language" for the students of the extramural department with the specialization "The Ukrainian Language and Literature".